

RECENZÍÓK

0421

ARTNER Ramona

Az osztrák csendőrség 1848-1938

Az Osztrák Császárság csendőrsége 1848-tól 1938-ig terjedő fejlődéstörténetének főbb állomásait kísérte figyelemmel a szerző tanulmányában. A testületet a HABSBURG-birodalom teljes vidéki területére kiterjedő rendvédelmi szervezetként hozták létre a neoabszolútizmus közigazgatásának részeként. A kiegyezéskor azonban a testület Magyar Királyságban diszlokáló csapatit felszámolták. Az Osztrák-Magyar Monarchia Osztrák Császárságában azonban a testület tovább működött. Az első világháború után pedig — az Osztrák Császárság német ajkú tartományából létrehozott — Ausztria átvette a volt császári csendőrséget osztrák szövetségi csendőrségként. A testületet civilesítették. Ez azonban a rendkívüli helyzetekben nem vált be. Végül a császári indítatású, majd osztrák szövetségi csendőrség 1938-ig működött, amikor az Anschluss következményeként feloldódott a nagynémet egységet megalapító Harmadik Német Birodalom csendőrségében. Az osztrák csendőrség — a HABSBURGOK által vezetett — nagynémet egység gondolatvilágának rendvédelmi leágazásaként született és ugyancsak a nagynémet egység létrehozása jelentette a testület végét, bár az 1938-ban létrehozott nagynémet egységbe már nem tartozott bele a hajdani HABSBURG-birodalom nem német ajkú területei. Az osztrák csendőrség a II. világháború után született újjá, amely azonban a testület szervezettörténeke már új fejezete, amely 2004-ig az osztrák csendőrségbe történő beolvadásáig tartott, a II. világháború utáni időszak azonban már nem képezte a tanulmány tárgyát.

0422

ARTNER Ramona

A bajor csendőrség a XX. század húszas éveiben

A bajor csendőrség tartományi rendvédelmi testületként működött a vizsgált időszakban. Bajorországban — a bajor csendőrség mellett — még két rendvédelmi testület működött, az Országos Zöld Rendőrség (Grüne Landespolizei) bajor területen diszlokáló csapatai és a hagyományos német rendőrség, melyet Kék Rendőrségnek neveztek a városokra kiterjedően. A vizsgált időszakban Bajorország két városában Nürnbergben és Münchenben működött a Kék Rendőrség. Mindkét rendőrség az egyenruhája színéről kapta az elnevezését. A Zöld Rendőrség létrehozásának az oka az I. világháború utáni haderőkorlátozás volt.

Az ANTANT követelésére a bajor csendőrséget demilitarizálták abban az értelemben, hogy a tiszti kart polgárosították és a csendőr tiszti beosztásokat a közigazgatási vezetési szintek hivatalaiba helyezték. A testületet a belügyminiszter kizárólagos alárendeltségébe helyezték. A bajor csendőr-parancsnokságot pedig a belügyminisztérium részlegeként szervezték át. A bajor csendőrség vezetője a bajor belügyminiszter közvetlen irányítása alatt állt.

0423

FORRÓ János

A magyar csendőrség Kelet-Dunántúl román megszállásakor

Magyarország viharos történetének szomorú epizódját alkotta az I. világháború elvesztése és annak tragikus következményei. A trianoni békediktátum — amely a Kárpát-medence területét a győztes hatalmaknak kiszolgáltatott befolyási övezetté változtatta függetlenül attól, hogy a békediktátum nyertes vagy vesztes felei közé tartoztak — előzményei is vészjóslóak voltak. Különösen a románok zsákmányvágya volt erőteljes. Nem elégedtek meg azzal, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia hátbatámadásának jutalmaként ígéretet kaptak Moldova és Erdély birtoklására, felajánlották a legyőzött Magyarország megszállását is, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy kifosszák. Határtalan étvágyukat végül is maga az ANTANT elégelte meg, gátat szabva a területek és a javak megszerzésének.

A román haderő végül is Kelet-Dunántúlt is megszállta. Az e térségben állomásozó Magyar Királyi Csendőrség csapatainak tevékenységét ismerteti a szerző. Az ellenséges haderők által szorongatott dunántúli térségben a magyar csendőrség személyi állománya — még a Tanácsköztársaság által szétzilált állapotában is — szolgálati helyén igyekezett az esküjéhez híven a magyar nemzet számára a közbiztonságot biztosítani, bár ez nem minden esetben sikerült, hiszen a megszállók gyanakodva figyelték a testület munkáját és gáncsolták annak működését.

0424

HEGEDŰS Ernő — FRÖHLICH Dávid

Forgópisztolyok a honvéd lovasságnál és a Magyar Királyi Csendőrség lovas szervezeti elemeinél

A szerzőpáros tanulmányát a forgópisztoly használati előnyének és hátrányának bemutatásával vezeti be, majd a XIX. századi elterjedésének okait, illetve rendszeresítésének körét ismerteti. A honvéd lovasságnál 1870-ben rendszeresítették a forgópisztolyt. Ezt követően több — egyre modernebb — forgópisztoly típus váltotta egymást a haderőben. Végül a XX. század elején a forgópisztolyok helyett fokozatosan az öntöltő marokfegyvereket rendszeresítették. A Magyar Királyi Csendőrség felállítását megelőzően — az 1876-ban magyar felügyelet alá kerülő — erdélyi csendőrséget is — forgópisztollyal látták el. Ezeket a forgópisztolyokat az erdélyi szervezkedés kapcsán kobozták el, majd szerelték fel azokat az erdélyi csendőröket. Mivel azonban ezek a fegyverek nem voltak kompatibilisek a haderőben rendszeresítettel, ezért 1887-ben elárverezték azokat. A Magyar Királyi Csendőrségnél kezdetben a forgópisztolyok nem voltak egységeseek. A csendőr kerületek személyi állományának forgópisztolyait más-más fegyvergyártóktól rendelték. 1895-től azonban a haderőben is rendszeresített GASSER-féle gyalogsági forgópisztolyra tértek át a testületnél. 1912-ben a Magyar Királyi Csendőrség forgópisztolyait FROMMER-típusú öntöltő pisztolyokra cserélték. A forgópisztolyok azonban gazdasági kényszer nyomán ismét visszatértek a Magyar Királyi Csendőrségnél. Az I. világháború alatt — amikor a Magyar Királyi Csendőrségnél bevonták a haderővel kompatibilis fegyvereket és azokkal a haderő készleteit gyarapították — a magyar csendőrség személyi állományát zsákmányolt orosz fegyverekkel, köztük forgópisztolyokkal látták el.

0425

PARÁDI Ákos

Ludovikai indítvány a magyar csendőrség létrehozására

A polgári magyar állam közigazgatásának — azon belül a rendvédelem modelljének — kialakítására vonatkozó elméleti viták már a reformkorban elkezdődtek, melynek során két elméleti álláspont kristályosodott ki, nevezetesen a centralistáké és a municipalistáké. A centralisták a központi irányítást részesítették előnyben a közigazgatás fejlesztésében, a municipalisták pedig az önkormányzatiság erősítését tartották elsődleges fontosságúnak. E viták során az önkormányzatokhoz telepített rendvédelem modellje győzedelmeskedett. A kiegyezés után — mikor ismét lehetőség nyílt a polgári magyar állam közigazgatásának és annak részeként a rendvédelmi modellnek e fejlesztésére — értelemszerűen a neoabszolutizmus előtti magyar koncepció megvalósítása került előtérbe. Az önkormányzatisághoz kapcsolt rendvédelmi struktúra azonban Magyarországon — a nagyobb városok kivételével — megbukott. Ebből fakadóan újra kellett gondolni a magyar rendvédelmi modellt. Ebben a közgondolkodásban vettek részt a magyar társadalom különböző rétegei, csoportjai. A cikk a szakmailag legképzettebb közeg a Ludovika Akadémia elgondolását ismerteti a magyar rendvédelmi rendszer új testülettel való megerősítése témájában.

0426

PARÁDI Ákos

Hivatástörténet-gondozás a Magyar Királyi Csendőrségnél

A Magyar Királyi Csendőrséget 1981-ben állították fel és 1945-ben — a magyarországi pártállam kiépítésének a részeként — szüntették meg. A testület 65 évet működött Magyarországon. A hivatástörténetiség témája a testület fennállásának 50. évfordulója kapcsán merült fel. Ezután alakították ki azokat az intézményeket és formákat, amelyek a hivatástörténet ápolására voltak hivatottak. A hivatástörténet művelésének a rendszerét azonban nem egyik napról a másikra hozták létre, hanem fokozatosan alakították ki. Ebből fakadóan — részben a háború miatt is — a hivatástörténetiség művelésének komplex rendszere már nem tudott kialakulni, bár az elképzelések megszülettek és azokat részlegesen meg is valósították. A testületi hivatástörténetiség szorosan összekapcsolódott a nemzeti szellemmel, lényegében a nemzeti gondozásának a részterületét alkotta.

0427

PARÁDI József

A Császári Királyi Csendőrség Magyarországon

Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc cári segédlettel történő leverése nyomán a nemzeteket figyelmen kívül hagyó, az erőszakra alapozó felfogást tükröző hatalmi rendszer jött létre *Ferenc József* irányításával. E neoabszolutikus rendszer egyik legfontosabb rendvédelmi testülete volt a HABSBERG-birodalom teljes vidéki területeire kiterjedő Császári Királyi Csendőrség. A neoabszolutizmusban — ellentétben a Magyar Királyság hagyományaival — a rend védelmét birodalmi ügyvé nyilvánították. Ebből fakadóan országos rendvédelmi testületeket hoztak létre, amelyeket centrális irányítás alá helyeztek. Mivel a neoabszolutizmus időszakában a Magyar Királyságban a lakosság többsége nem városokban, hanem vidéken élt, ezért elsősorban a Császári Királyi Csendőrséggel került kapcsolatba. A Császári Királyi Csendőrség azonban — amellet, hogy a közrendet és a közbiztonságot is igyekezett fenntartani — fontos feladatának tartotta a magyar nemzet elnyomását. Ebből fakadóan a viszonylag vékony kollaboráns réteg kivételével kivívta a magyar nemzet tagjainak ellenállását és ellenszenvét. Emiatt pedig a kiegyezéskor a magyar fél mereven elzárkózott az elől, hogy a Császári Királyi Csendőrségnek a Magyar Szent korona területén állomásozó csapatait átvegye. A csendőrség magyarországi bevezetésének első kísérlete tehát megbukott, mégpedig nem azért mert a testület rossz határfokkal működött, hanem azért mert a neoabszolutizmus magyarságot elnyomó politikájának az egyik leghatékonyabban tevékenykedő eszközének bizonyult.

0428

PARÁDI József

A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete

A magyar határőrizet fejlődéstörténetének izgalmas része a polgári magyar állam időszaka. Egyrészt a dualizmus alatt tért át először a Magyar Királyság a haderő által megvalósított határőrizetről a rendvédelmi testületek által kivitelezett határőrizetre, melyre a modern haditechnika nyomán bevezetésre kerülő korszerű harceljárások miatt került sor, melynek a lényegét Carl von CLAUSEVITZ kitűnően leírta a *Háborúról* című művében. Másrészt a két világháború közötti időszakban — nem a Kárpát-medence fejlődésének szerves következményeként, hanem a trianoni békediktátum káros hatására — a magyar állam kénytelen volt visszatérni a katonai határőrizethez, mivel ezzel állt módjában a leghatékonyabban biztosítani a határok és az ország védelmét. A magyar politikai vezetés számára — a trianoni békediktátum által bekövetkezett helyzetben — az ország biztonságának az elősegítése érdekében az egyetlen reális lehetőség a katonai határőrizethez való visszatérés volt. Ezzel lehetett biztosítani az államhatár mentén katonai alakulatok diszlokálását. Ezt azonban úgy lehetett megoldani — a minimálisra zsugorított Magyar Királyi Honvédség csapatainak a szétforgácsolása nélkül — ha a határ mellé rejtett katonai erőt telepítettek. Így került sor arra, hogy a magyar haderő minden harmadik (rejtett) ezredét a határ mentén helyezték el a határőr szervezetek álcájában. Erre pedig azért volt szükség, mert az ipari göcökhez közel került határvonal lehetővé tette, hogy a támadók a legjelentősebb ipari centrumokat rövid idő alatt elfoglalják, ezzel megfosztva a magyar haderőt az utánpótlástól. A másik ok pedig az volt, hogy ily módon lehetőség nyílt az ellenséges előrenyomulás lassításával a hátszági lakosság mozgósítása által a Magyar Királyság teljes területe gyors elfoglalásának a megakadályozására. Ezzel pedig — a konfliktus diplomáciai úton történő rendezésekor — nem kerülhetett a Magyar Királyság abba a helyzetbe, hogy az ország megszállt helyzetének a pozíciójából legyen kénytelen tárgyalni.

0429

PARÁDI József

A Magyar Királyi Vámórség,

a polgári magyar állam rendvédelmi testülete

A Magyar Királyi Vámórség 1921. VIII. 258-tól 1932. IX. 30-ig működött. A magyar határőrizet történetében a Magyar Királyi Vámórség speciális szerepet töltött be. Carl von CLAUSEVITZ már a XIX. században publikálta, hogy — a haditechnika és abból fakadóan a harceljárások fejlődése miatt — békeidőben az államhatárok őrzésére katonai alakulatokat alkalmazni értelmetlen. Ezen alakulatok ugyanis a határőrizeti feladataikat akkor láthatták el eredményesen,

ha a nehézfegyverzetüket elvonták és a személyi állományt a határvonal mentén dekoncentráltan helyezték el. Emiatt azonban az érintett csapatok a harcértéküket elveszítették. A modern haditechnikával felszerelt haderővel rendelkező országok sorra tértek át a rendvédelmi testületek által megvalósított határőrizetre. A dualizmus időszakában a Magyar Királyságban már ilyen határőrizet működött. A trianoni békediktátum azonban a feje tetejére állította a CLAUSEVITZ-i felismerést. A maradék Magyar Királyságot körülvevő országok többsége területük és lakosságuk jelentős részét Magyarországtól történő elcsatolással szereztek. Emiatt attól tartottak, hogy Magyarország az első adandó alkalommal vissza fogja venni, amit erőszakkal elragadtak. A Magyar Királyságot körülölelő kisantant országok hadereje ugyan egyenként is a magyar haderő többszöröse volt, e haderők vezérkarai azonban mégis egyeztettek hadművelési terveiket a maradék Magyar Királyság lerohanása céljából. Ilyen körülmények között magyar részről arra törekedtek, hogy szűkös lehetőségeiken belül minél nagyobb erőt összpontosítsanak a határok térségében, mivel ezzel lassíthaták az ellenséges előrenyomulást. Arra nem volt esély, hogy az ANTANT a határok védelmére katonai létesítését engedélyezze, ezért az ANTANT-tól vámórség engedélyezését kérték a magyar hatóságok sikerrel. A rendvédelmi testületek fejlesztését ugyanis az ANTANT — tekintettel a Tanácsköztársaságra — nem akadályozta. A vámórség volt hivatva arra, hogy a rejtésében diszlokáló honvéd csapatok segítségével a trianoni határok mentén az esetleges előrenyomulást lassítsa. Honvéd csapatokat azonban csupán 1924. IV. 1-e után tudtak elhelyezni a Magyar Királyi Vámórség rejtésében, mivel a nagykövetség tanácsának 1927. III. 26-ai határozata alapján ekkor szűnt meg a Szövetségek közötti Katonai Ellenőrző Bizottság magyarországi helyszíni ellenőrzése. A tanulmány e sajátos magyar határőrizeti testület fedőfeladatokról és szervezetét mutatja be.

0430

PARÁDI József

**Határőrizet, rendőrség és humán viszonyok
a polgári magyar állam két világháború közötti időszakában**

A Magyar Királyságban a rendőrségek államosítására ugyan 1919 és 1921 között került sor, azonban az államosítás gondolata a dualizmus időszakából származik, nevezetesen a Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete kezdeményezte az önkormányzati rendőrségek államosítását. 1919-ben az I. világháború előtti tervezetet adaptálták. Az új Magyar Királyi Állami Rendőrség a — már korábban államosított — fővárosi rendőrség humán viszonyait vette át. E viszonyrendszer pedig a állami alkalmazottakra vonatkozó szabályozás figyelembe vételével alakult ki. A harmadik évezred magyar állami alkalmazottai számára is irigylésre méltóak azok a körülmények, amelyeket a polgári magyar állam a XIX. században létrehozott az alkalmazottai számára és amely a két világháború közötti időszakban is érvényben maradt. A magyar rendvédelmi rendszeren belül a határőrizet terén valósult meg a legerőteljesebb változás, mivel a Magyar Királyi Határrendőrség megszűnt és új határőrizeti szervezet került kialakításra a Magyar Királyi Vámórség létrehozásával, melynek utódszervezete volt a Magyar Királyi Határőrség majd a határvadászok.

0431

SUBA János

A Magyar Királyi Csendőrség és a területviszacsatolások

Az 1938-al kezdődő és 1941-el végződő négy éves periódusban vizsgálta a szerző a területviszacsatolások tükrében a Magyar Királyi Csendőrség disszlokációjának változásait.

Felvidéken a visszacsatolt területet négy zónára osztották. E zónákon belül a magyar hatalom által történő területátvitelre ütemterv készült. Ennek a figyelembe vételével vonultak be a visszatért területekre a Magyar Királyi Honvédség csapatai. Velük együtt érkeztek meg a Magyar Királyi Csendőrség alakulatai is. A csendőrök pedig a — honvéd alakulatoktól leválva — a számukra kijelölt szolgálati helyeken maradtak, ahol a rendvédelmi szolgáltatásukat elkezdték. A Felvidék visszacsatolt részeinek keleti területeiből és a trianoni határok közötti Magyar Királyság északkeleti térségéből alakult ki a VIII. csendőr-kerület Kassa székhellyel.

Kárpátalján a bevonuló magyar csendőrök — a felvidéki helyzethez hasonlóan — kezdetben a katonai közigazgatás keretei között, majd a katonai közigazgatás 1939. VII. 7-ei beszüntetése nyomán a VIII. csendőr kerület-parancsnokság alárendeltségében végezték szolgálati teendőiket.

Észak-Erdélyben és Észak-Partiumban hozták létre a visszacsatolt területek legnagyobb létszámú magyar csendőr szervezeteit. Két új csendőr kerületet alakítottak ki a IX. csendőr kerületet Kolozsvár és a XI. csendőr kerületet Marosvásárhely székhellyel. A Román Királyságtól visszacsatolt területek egy része — Máramarossziget és környéke, egy csendőr szárny-, három csendőr szakasz-parancsnokság és 16 csendőr őrs formájában — pedig a kassai csendőr kerületet gyarapította.

A délvidéki Bácskában nem hoztak létre új csendőr kerületet, hanem egy csendőr szárny szervezetet alakítottak ki, csatlakozva a meglévő csendőr kerület-parancsnoksághoz. A Duna-Dráva szögére és a Muravidékre kiterjedően a térségekkel érintkező csendőr kerületek működési területét és szervezeti egységeinek a számát, illetve létszámát gyarapították.

0432

VEDŐ Attila

Rádió a Magyar Királyi Csendőrség szolgálatában

A kommunikációs eszközök széleskörű közbiztonsági szolgálatba állítását napjaink vívmányának gondoljuk, azonban a hírközlő rendszerek már a két világháború között is nagy szolgálatot tettek a Magyar Királyi Csendőrségnek. A hatékonyságával és példátlanul magas felderítési mutatóival európai hírnevet szerzett közbiztonsági őrtestület már korán meglátta a rádiózásban rejlő lehetőségeket, és korlátozott forrásai dacára jól működő kommunikációs és rádió-felderítő hálózatot működtetett. A szervezet a rá jellemző alapossággal és fegyvellemmel állította fel híradó szolgálatát, melynek szervezési elvei máig érvényesek. A szakszolgálati ág szervezeti keretein túl sikerének kulcsa a kiképzés volt, mellyel a speciálisan felkészített híradó legénység mellett valamennyi csendőrt bevonhattak a hírszolgáltatás és a rádió-felderítés feladataiba.

0433

VEDÓ Attila

A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi fellépésének gyakorlata

A Magyar Királyságban — a polgári magyar állam időszakában — csapaterős karhatalmi feladatok teljesítésére az egyetlen alkalmas rendvédelmi szervezet a Magyar Királyi Csendőrség volt. A haderő — e célra kijelölt és felkészített — csapatait abban az esetben lehetett igénybe venni, ha a belügyi tárca mozgósítható ereje elégtelen volt, illetve a késedelem veszéllyel járt és a véderő a karhatalmi tevékenységet gyorsabban meg tudta valósítani. Ezen alapulv a dualizmus és a két világháború közötti időszakban is érvényben volt.

A csapaterős rendvédelmi teendők — ellentétben napjaink szovjet indíttatású felfogásával — a karhatalmi tevékenységnek csupán egy részét alkották. A csapaterős rendvédelmi teendők ellátását azonban külön szabályzatban rögzítették a hadsereg és a csendőrség számára egyaránt.

0434

VEDÓ Attila

A haderő karhatalmi tevékenysége 1867-1918

Az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban is egyaránt bevett gyakorlat volt, hogy a nagyobb létszámot igénylő, vagy egyszerre több helyen karhatalmi fellépést igénylő helyzetekben a haderő alakulatait igénybe vették csapaterős karhatalmi feladatok ellátására. A Magyar Szent Korona alá tartozó területeken e teendőkre a Magyar Királyi Honvédség kijelölt alakulatait vették igénybe. A kijelölt alakulatok személyi állománya a csapaterős karhatalmi feladatok eredményes ellátását biztosító képzésben részesült. A haderő karhatalmi igénybe vételét több minisztérium több esetben szabályozta. E témában a döntő szabályozásokat a honvédelmi és a belügyi tárca hozta meg.